

O polemică în jurul lui Racine

Discutarea lui Jean Racine, a operei sale, a devenit, de mai mulți ani încoace, o realitate a criticii și publicisticii din Franța. „Cazul Racine” preocupă azi într-egală măsură mediile universitare franceze, lumea teatrului, pe scriitori, gazetari, studenți și cititorii de rând. Că astfel stau lucrurile ne-o dovedește schimbul de opinii foarte însuflețit ce-a rezultat din ancheta întreprinsă foarte de curând de săptămânalul „Lettres françaises”¹. Articolele apărute în ultimii ani, ca și monografiile recente consacrate poetului clasic, sînt o mărturie în același sens².

În abordarea problematicii raciniene s-au conturat pînă acum două preocupări mai însemnate. Majoritatea istoricilor literari s-au complăcut în reconstituirea biografiei lui Racine, a interpretării minuțioase a unor date noi, a alcătuirii portretului său intelectual, moral și psihologic. Printre acestea, Pommier, Antoine Adam, Picard speculează cu multă competență și lux de amănunte elementele biografice capabile să lumineze pe omul Racine, ambițiosul, crudul și încântătorul Racine. Scriitorii, criticii și actorii au cercetat însă mai cu seamă creația poetului, căutînd să-i precizeze semnificația și, în ultimă instanță, actualitatea.

Dezbaterile din „Lettres françaises”, amintite mai sus, au scos la iveală puncte de vedere divergente, fixînd poziții antago-

niste, pasionînd opinia publică și stîrnind deopotrivă pe admiratorii fervenți ai lui Racine, ca și pe criticii săi cei mai severi. Mănușa a fost aruncată de actorul Jean Vilar, directorul Teatrului Național Popular de la Paris, ale cărui inițiative fericite din ultimii ani sînt bine cunoscute. Invitat la Sorbona să răspundă unui interviu cerut de studenții în gramatică și filologie franceză, Jean Vilar a răspuns tineretului, care luase cu asalt amfiteatrul Richelieu, de ce nu a jucat pînă acum o tragedie de Racine la Teatrul Național Popular. Motivele lui Vilar, expuse pe larg, au fost de ordin teoretic și practic, vizînd atît valabilitatea intrinsecă a operei raciniene, cît și modalitatea reprezentării ei scenice. Racine i-a apărut lui Vilar ca un autor depășit, inactual, prea puțin legat de gustul publicului, de mase, ca un autor lipsit de acele însușiri dramatice specifice teatrului modern și prea legat de vechea manieră în care era conceput spectacolul în secolul al XVII-lea. Spectacolul racinian — a susținut Vilar — e mai mult o recitare de versuri decît un joc dramatic complex. Și, nemulțumindu-se cu această justificare de a nu-l fi jucat pînă acum pe Racine, Vilar a pus la rîndul lui nouă întrebări, care au servit drept bază de discuție largii anchete întreprinse de „Lettres françaises”. Ele se rezumau cam la următoarele puncte: în ce măsură Racine e un autor popular și deci actual; dacă stilistul Racine nu l-a omorît pe autorul *dramatic*; ce lecție poate să mai dea Racine tinerei generații de dramaturgi; dacă el întruchipează spiritul francez prin excelență și dacă, pe viitor, Racine ar merita să figureze, ca pînă acum, la loc de frunte în manualele școlare?

Discutarea „cazului Racine” de către peste 30 de participanți a scos la iveală existența a trei poziții: pe de o parte, adversarii lui Racine, „cornelienii”, partizani ai tezelor lui Vilar, poetul Fernand Gregh, de exemplu, sau romancierul René Jouglet, dramaturgul Roger Vailland ș. a.,

¹ Nr. 609 — 621 din 1955.

² Semnalăm, printre cele mai recente, o carte a lui Jean Pommier, *Aspects de Racine* (1954), capitolul consacrat lui Racine de Antoine Adam în a sa *Histoire de la littérature française au XVIIe siècle* (1954), teza lui Raymond Picard despre *La carrière de Jean Racine* (1956) sau eseuul lui Lucien Goldmann, *Le Dieu caché*, asupra lui Pascal și Racine. În repetate rînduri, Yves Benot a reluat, în articole și recenzii din „Europe” sau „Lettres françaises” (1955/56), aspecte ale creației lui Racine.

care au căutat să demonstreze „caducitatea lui Racine”; pe de altă parte, „racinienii” pasionați, în frunte cu actori ca Jean-Louis Barrault, Vera Korène, Marie Bell, Henri Rollan, Jean Yonnel sau scriitorii ca Marcel Achard, Pierre Benoit, Gabriel Marcel, Henri Mondor, Joseph Kessel, Jean-Jacques Bernard, Pierre Daix, oameni de teatru ca Pierre-Aimé Touchard, istorici literari ca Antoine Adam etc.; în sfârșit o a treia poziție — de „centru” — înregistrată prin declarațiile lui Jean Cocteau și André Maurois, Robert Kemp, René Fauchois ș. a. Statistic, numărul partizanilor lui Racine, fervenți sau „călduși”, a însumat cam trei pătrimi din numărul participanților la dezbateri.

Demonstrația lui Jean Vilar și a „partizanilor” lui reia în fond o argumentare mai veche, de șase ani: aceea a lui J.-P. Marquet din amplul său articol despre sau, mai bine zis, împotriva lui Racine, intitulat „Umbra lui Racine” („La Pensée” nr. 31 din iulie-august 1950, p. 69—78). În prezentarea lui Marquet, creația raciniană apărea ca eminamente statică și „eternă”, expresie fidelă a gustului aristocratic al curții de la Versailles, într-o vreme în care teatrul devenise „privilegiul unei minorități”. Psihologizant și schematic, pesimist și chiar morbid, avind fobia acțiunii și predilecție pentru tot ce e tulbură în ființa umană, teatrul lui Racine apărea, în interpretarea lui Marquet, — profund negativ. „Trebuie să ieșim din umbra lui Racine!” exclama autorul articolului arătând cât rău poate face autorul *Fedrei* tinerilor scriitori. Reluind tezele lui Marquet, Vilar le-a adăugat considerații de natură interpretativă și scenică, pentru a motiva de ce la Teatrul Național Popular nu se joacă sau nu se poate juca Racine.

Poziția lui Vilar apare ca evident subredă, iar teoretizarea problemei ca simplistă, de cele mai multe ori. De mai bine de 10 ani, critica științifică a valorificat tot ce este bun în creația lui Jean Racine. Studiile sovietice (începind cu cel mai vechi, al lui S. S. Mokulski, din 1946) au pus în lumină realismul autentic al personajelor și conflictelor raciniene, puterea dramatică excepțională a tragediilor clasicii francez, măiestria neîntrecută a versului său, fondul adinc uman și nelipsit de dimensiuni sociale al operei celui care avea să fie, în anii bătrâneții, creatorul *Athaliei*, prietenul jansenistilor persecutați și observatorul lucid și amărit al mizeriei poporului din Franța... De mult, Racine a fost — alături de Corneille și nu împotriva lui — preluat în mod critic ca unul din geniile cele mai reprezentative ale clasicismului francez.

Cum se explică atunci rezerva îndrăgănită a unora dintre scriitorii francezi progresiști față de Racine? Ea provine, după părerea noastră, din necesitatea de a anula influența „nefastă” a lui Racine, nu a adevăratului lui Racine, ci a celui Racine care ani de-a rândul a fost edulcorat și proclamat poet al simbolurilor și al sonorităților „pure”, „patron” al suprarealiștilor și ermeticilor. De 50 de ani încoace, critica burgheză s-a extaziat în fața „misterului” racinian și a aliterărilor savante, nesocotind esența sa adinc omenească și luminoasă. Iar azi se petrece cu Racine ceea ce s-a întâmplat, într-o oarecare măsură, cu Maupassant, acum cîțiva ani, cînd, pentru a anula imaginea unui Maupassant lubric și cinic, eminentul critic André Wurmser a negat moștenirea literară a marelui novelist. Este firesc deci ca, în lupta de opinii foarte ascuțită care se duce în Franța pe tărîmul revalorificării clasicii, să se emită uneori teze insuficiente sau incomplete. Fără a subsuma lui Racine tot veacul clasic, fără a face din Racine un semizeu al literaturii franceze — mai ales din Racine „prețiosul, galantul, ermeticul”, pe care-l adorau Thierry-Maulnier și Giraudoux —, se cuvine ca astăzi să părăsim învechita polemică Corneille-Racine și să iubim deopotrivă ceea ce e cu adevărat valoros în opera lor. Pe bună dreptate, unul din participanții la discuții a afirmat că dezbateră „cazului Racine” va avea cel puțin o urmărire pozitivă, și anume că Jean Vilar va monta în cele din urmă, la Teatrul Național Popular, o tragedie de Racine... Și marele public va fi atunci judecătorul nepărtinitor al bătrînului poet. De altfel, faptul că Jean Racine stîrnește, după mai bine de două veacuri și jumătate, discuțiile cele mai aprinse și declarațiile cele mai pătimașe, nu e oare o primă dovadă că mesajul său artistic și uman nu și-a pierdut trăinicia?

Valentin IIPATTI

Un remarcabil dramaturg

Este evocator și demn de consemnat centenarul nașterii scriitorului ucrainean Ivan Franko (1856—1916).

Personalitate creatoare multilaterală — poet și prozator, înflăcărat publicist și militant revoluționar, om de știință, folclorist, etnograf, teoretician și critic literar, eminent traducător și editor — Franko a fost în aceeași măsură și un remarcabil dramaturg.

Opera lui dramatică, fără să fi rămas cu desăvîrșire „terra incognita” pentru exploratorii literaturii, este — se pare — pînă